

תשלומים למוסד לביטוח לאומי ומיצוי זכויות לגמלאות הרצאה לגזברי רשויות מקומיות

אורנה צח-גלרט, רו"ח

מבוא

- חוק הביטוח הלאומי מחלק את האוכלוסייה לפי זכאות לגמלאות, ובהתאם נקבעים שיעורי דמי הביטוח הלאומי ודמי ביטוח הבריאות שעל המבוטח לשלם.
הסעיף הראשון בכל פרק בחוק הביטוח הלאומי מגדיר את האוכלוסייה המבוטחת לענף הביטוח המפורט באותו פרק. סעיף 1 בחוק הביטוח הלאומי הוא סעיף הגדרות בעבור כל החוק. הגדרת מעמד המבוטחים במוסד לביטוח לאומי קובעת את הגמלאות להן הם זכאים ואת החבות בדיווח ובתשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות (להלן: דמי ביטוח).
■ תשלום דמי ביטוח למוסד לביטוח לאומי אינו ערובה למעמד המבוטח.
■ ביטוח בריאות הוא זכות הניתנת רק לתושב ישראל. כל תושב ישראל מבוטח בקופת חולים לפי חוק ביטוח בריאות ממלכתי. התושבות נקבעת במוסד לביטוח לאומי.
דמי ביטוח בריאות משולמים יחד עם דמי הביטוח הלאומי על ידי המבוטח, או מנוכים על ידי המעסיק מהמשכורת ומועברים למוסד לביטוח לאומי, או מנוכים מגמלאות.
המושג "מבוטח" משמש, בדרך כלל, להגדרת אדם תושב ישראל, המבוטח לפי פרק י"א לחוק הביטוח הלאומי (מבוטח לענף זקנה ושאיירים).

קריטריונים לקביעת מעמד המבוטחים בביטוח הלאומי

קיימים חמישה קריטריונים שלפיהם נקבעת השייכות לקבוצת מבוטחים. לפי קריטריונים אלה נקבעת הזכאות לגמלאות וכפועל יוצא מכך נקבע התשלום למוסד לביטוח לאומי.

גיל

יש 4 קבוצות גיל: עד גיל 18, גיל 18 עד גיל פרישה, גיל פרישה עד גיל זכאות, גיל זכאות ואילך. בכל גיל נקבעו ענפי הביטוח שבעבורם משלם המבוטח דמי ביטוח, לפי סוגי העיסוקים השונים.

מוצגות להלן טבלאות גיל פרישה בהתאם לחוק גיל פרישה בתוקף מיום 1 בינואר 2012.

גיל פרישה לגברים, לפי תאריך לידתם

גיל פרישה		חודש ושנת לידה	
חודשים	שנים	עד תאריך	מתאריך
-	65	6/39	-
4	65	8/39	7/39
8	65	4/40	9/39
-	66	12/40	5/40
4	66	8/41	1/41
8	66	4/42	9/41
-	67	ואילך	5/42

גיל פרישה לנשים, לפי תאריך לידתן לפי החוק שעד 31.12.2016

גיל פרישה		חודש ושנת לידה	
חודשים	שנים	עד תאריך	מתאריך
-	60	6/44	-
4	60	8/44	7/44
8	60	4/45	9/44
-	61	12/45	5/45
4	61	8/46	1/46
8	61	4/47	9/46
-	62	12/54	5/47
4	62	8/55	1/55
8	62	4/56	9/55
-	63	12/56	5/56
4	63	8/57	1/57
8	63	4/58	9/57
-	64	ואילך	5/58

חוק גיל פרישה לנשים לפי מועד לידתן, מיום 1.1.2017 ובשלב זה עד 31.7.2017

גיל פרישה		חודש ושנת לידה	
חודשים	שנים	עד תאריך	מתאריך
-	60	6/44	-
4	60	8/44	7/44
8	60	4/45	9/44
-	61	12/45	5/45
4	61	8/46	1/46
8	61	4/47	9/46
-	62	7/55	5/47
4	62	3/56	8/55
8	62	11/56	4/56
-	63	7/57	12/56
4	63	3/58	8/57
8	63	11/58	4/58
-	64	ואילך	12/58

חוק ההסדרים דחה את ההחלטה בעניין גיל הפרישה לנשים בשבעה חודשים. כלומר, עד חודש יולי 2017 יהיה גיל הפרישה לנשים 62. החל מחודש אוגוסט 2017 יעלה הגיל בהדרגה בהתאם לטבלה המפורטת לעיל.

גיל זכאות לנשים, לפי תאריך לידתן

גיל זכאות		חודש ושנת לידה	
חודשים	שנים	עד תאריך	מתאריך
-	65	6/39	-
4	65	8/39	7/39
8	65	4/40	9/39
-	66	12/40	5/40
4	66	8/41	1/41
8	66	4/42	9/41
-	67	12/44	5/42
4	67	8/45	1/45
8	67	4/46	9/45
-	68	12/46	5/46
4	68	8/47	1/47
8	68	4/48	9/47
-	69	12/48	5/48
4	69	8/49	1/49
8	69	4/50	9/49
-	70	ואילך	5/50

מין ומצב משפחתי

הביטוח במוסד לביטוח לאומי הוא ביטוח חובה, למעט:

- "עקרת בית" (נשואה) – אישה שבן זוגה תושב ישראל המבוטח כחוק לעניין זקנה ושאירים, והיא אינה עובדת שכירה ואינה עובדת עצמאית, על פי ההגדרות בחוק הביטוח הלאומי. עקרת בית נשואה פטורה מתשלום דמי ביטוח לאומי ומתשלום דמי ביטוח בריאות.
- עקרת בית נשואה – הכוונה לאישה נשואה ולידועה בציבור שהוכרה ככזו בביטוח הלאומי. ההגדרה אינה כוללת עגונה ואינה כוללת "עקרת בית נכה" על פי חוק הביטוח הלאומי.
- אלמנה בת קצבה שהיא עקרת בית – אלמנה שאינה עובדת שכירה ואינה עובדת עצמאית, על פי ההגדרות בחוק, והיא מקבלת מהמוסד לביטוח לאומי בישראל קצבת שאירים או קצבת תלויים.
- אלמנה בת קצבה שהיא עקרת בית, פטורה מתשלום דמי ביטוח לאומי. דמי ביטוח בריאות מנוכים מהקצבה בלבד.
- לאלמנות בנות קצבה נקבעו הוראות מיוחדות בתקנות הביטוח הלאומי.

מצב בריאותי

מצב בריאותי מזכה בהנחה בתשלום דמי ביטוח לאומי (אך לא פוטר מתשלום דמי ביטוח בריאות):

- מקבל קצבת נכות כללית מלאה מהמוסד לביטוח לאומי בישראל, לתקופה של שנה לפחות, או לצמיתות.
- מקבל קצבת נכות מעבודה בשיעור של 100% לצמיתות מהמוסד לביטוח לאומי בישראל.

מבוטח פטור מתשלום מס הכנסה (אך אינו פטור מתשלום דמי ביטוח לאומי ומתשלום דמי ביטוח בריאות) - נכה על פי ההגדרות בסעיף 9(5) לפקודת מס הכנסה.

תושבות

אין בחוק הביטוח הלאומי הגדרה לתושב ישראל. הכללים נקבעו לפי הלכות בפסקי הדין של בית הדין הארצי לעבודה.

כאשר תושב ישראל יוצא לחו"ל לתקופה ארוכה, משלם באופן סדיר את דמי הביטוח בארץ ואינו תובע גמלה, המוסד לביטוח לאומי נוהג לבחון את תושבותו רק לאחר חמש שנים שבהן הוא נמצא בחו"ל. זכאותו לגמלאות המותנות בתושבות מוגבלת ל-3 חודשים בלבד, למעט חריגים.

תושב חוץ שעובד בישראל חייב בתשלום דמי ביטוח לאומי בשיעור מופחת (למעט תושב חוץ ממדינות אמנה לביטחון סוציאלי). תושב חוץ אינו משלם דמי ביטוח בריאות, כיוון שאינו זכאי לשירותים על פי חוק ביטוח בריאות ממלכתי.

שלילת תושבות ממבוטח גוררת שלילת זכויות בביטוח הלאומי ושלילת הזכאות לביטוח בריאות לפי חוק ביטוח בריאות ממלכתי. שלילת תושבותו של מבוטח הופכת את בת זוגו שנמצאת בישראל למבוטחת חובה, גם אם היא עקרת בית.

מי שאינו תושב ישראל ואינו עובד בישראל פטור מתשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות למוסד לביטוח לאומי בישראל.

עולה חדש

מבוטח שנעשה תושב ישראל לראשונה החל מגיל 62 אינו מבוטח לענף זקנה ושאימים. הגיל עלה בהדרגה מיום 1 ביולי 2004 מגיל 60 לגיל 62.

סוגי עיסוקים (לפי סדר החיוב בדמי הביטוח)

- "עובד" – עובד שכיר
- "עובד עצמאי"
- לא עובד ולא עובד עצמאי (לעל"ע, הל"ע) פנסייה מוקדמת.

הכנסות שמקורן אינו בסעיף 2 לפקודה

הכנסות שמקורן אינו בסעיף 2 לפקודת מס הכנסה (כגון: רווח הון), אינן מחויבות בתשלום דמי ביטוח.

עובד שכיר

מבוטח נחשב "עובד שכיר" בתנאים כדלקמן:

1. כשמתקיימים **יחסי עובד ומעסיק** (נכון גם לבני זוג בעסק משותף) - על פי מבחנים, שקבע בית הדין לעבודה: מבחן ההשתלבות, מבחן הקשר האישי, הבעלות על כלי העבודה, צורת תשלום השכר, מבחן הפיקוח והשליטה, מסגרת שעות העבודה ואופן הרישום במוסד לביטוח לאומי, במס הכנסה ובמס ערך מוסף. כמו כן, שכר קבוע ויציב, שמתקבל בפועל, ושאינו מותנה ואינו מושפע מהמצב הכלכלי של העסק (לא קיימת חשיפה לסיכון הכלכלי של העסק).
 2. לבני משפחה ולבעלי שליטה יש מעמד מיוחד שנקבע בבית הדין הארצי לעבודה.
 3. **צו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים** - בהתאם לתנאים שבצו הביטוח הלאומי (סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים), תשל"ב-1972.
- הצו מחייב בעבור המוסד לביטוח לאומי בלבד, ואין בקיום הצו אסמכתא לכך שמתקיימים יחסי עבודה כהלכתם לענין חקיקת עבודה אחרת.

קיימת חשיבות רבה לקיום הוראות הצו בעבור המוסד לביטוח לאומי. אי קיום הצו זהה למצב שבו מעסיק לא דיווח ולא שילם דמי ביטוח בעבור העובד, וחלות על המעסיק כל הסנקציות הקבועות בחוק ובתקנות. יש לשים לב שהצו חל על עסקים, על משקי בית, וגם על וועדי בתים, המעסיקים חצרנים ושומרים.

בתוספת הראשונה של הצו מפורטים המבוטחים, שכל עוד הם ממלאים את תנאי העבודה הרשומים בצו - מעסיקים הוא זה שחייב בתשלום גמול העבודה וכן בדיווח ובתשלום דמי הביטוח, כאילו היה המבוטח עובד שכיר. להלן דוגמאות נפוצות:

המעסיק	תנאי העבודה	סוגי העבודה
החייב בתשלום גמול העבודה;	תחום העבודה וזמני ביצועה נקבעו מראש;	עובד ניקיון או חצרן למעט מי שעיקר עיסוקו בגננות, שאינם מעסיקים עובדים
החייב בתשלום גמול העבודה;	הסכם העבודה נערך מראש לתקופה של רבע שנה לפחות או למתן סדרה של שבע הופעות, או שבע הרצאות או שבעה שיעורים לפחות, הכל לפי העניין;	מרצה, מורה או מדריך, אחרים המועסקים באמצעי תקשורת ציבוריים
החייב בתשלום גמול העבודה לפי ההתקשרות.	מבצע העבודה הופנה לעבודה לפי התקשרות בינו לבין אדם, שעיקר עיסוקו במשלוח ובהפניית עובדים, וגמול העבודה משתלם לו ע"י מי שהפנה אותו, למעט מי שנשלח כאמור ע"י שירות התעסוקה;	עבודות משרד, שירותים, תעשייה ומסחר

4. **אחרים**: אגודה שיתופית וחבורת עובדים, עובד לשעה וכן מי ששכרו נקבע לפי חוק או כהחלטת הכנסת או לפיה, ואת החייב בתשלום השכר רואים כמעסיקו.
5. **חריגים** - עובד אצל מעסיק שאינו תושב ישראל, עובד בחופשה ללא תשלום ועובד לשעה, בתנאים שנקבעו.

הדיווח והתשלום

סעיף 342 - מי חייב לדווח ולשלם דמי ביטוח

"(ב) המעביד חייב בתשלום דמי ביטוח בעד עובדו; ...

הסעיף מתייחס גם לניכוי דמי הביטוח משכרו של העובד, וכן לחובת ניכוי דמי ביטוח כאשר מבוטח עובד אצל מעסיקים שונים (מבוטח שעובד אצל מעסיקים שונים רשאי לערוך תיאום דמי ביטוח לשנה השוטפת, או לקבל החזר דמי ביטוח אם נוכח דמי ביטוח ביתר).

סעיף 344 - חישוב הכנסתו החודשית של עובד

"(א) יראו כהכנסתו החודשית של עובד את הכנסתו בעד החודש שקדם ל-1 בחודש שבו חל מועד התשלום, מהמקורות המפורטים בסעיף 2(2) לפקודת מס הכנסה; ..."

תקנות הביטוח הלאומי (תשלום ופטור מתשלום דמי ביטוח), התשנ"ה-1995 קובעות את האופן שבו יש לפרוס תשלומים נוספים והפרשי שכר, שמשולמים בנוסף לשכר הרגיל (בחודשים ינואר 2003 ויוני 2014 חלו שינויים בתקנות). תשלום נוסף ששולם לאחר ניתוק יחסי עבודה ייזקף כאילו שולם בחודש האחרון שבו העובד עבד ויפרס בהתאם.

על השכר הרגיל יש לדווח מדי חודש גם אם שולם באיחור (בשונה מתשלום המס המבוצע לפי מועד התשלום בפועל).

סעיף 2 לפקודת מס הכנסה

"עבודה"

(2) השתכרות או ריווח מעבודה; כל טובת הנאה או קצובה שניתנו לעובד ממעבידו; תשלומים שניתנו לעובד לכיסוי הוצאותיו, לרבות תשלומים בשל החזקת רכב או טלפון, נסיעות לחוץ לארץ או רכישת ספרות מקצועית או ביגוד, אך למעט תשלומים כאמור המותרים לעובד כהוצאה; שווי של שימוש ברכב או ברדיו טלפון נייד, שהועמד לרשותו של העובד; והכל - בין שניתנו בכסף ובין בשווה כסף, בין שניתנו לעובד במישרין או בעקיפין או שניתנו לאחר לטובתו;"

דוגמה

משכורתה של רחל החל משנת 2012 ואילך הייתה בסך 5,000 ש"ח כל חודש. בחודש 6/2016 קיבלו העובדים בונוס חד פעמי של 24,000 ש"ח כל אחד.

יש לחשב את המשכורת התאורטית החייבת בדמי ביטוח בחודש קבלת הבונוס וברבע השנה שקדם לתשלום הבונוס.

3/2016 ש"ח	4/2016 ש"ח	5/2016 ש"ח	6/2016 ש"ח	
5,000	5,000	5,000	5,000	משכורת (שכר רגיל)
				בונוס (תשלום נוסף) - 24,000 ש"ח
2,000	2,000	2,000	2,000	פריסת שכר (6/2016 – 7/2015)
7,000	7,000	7,000	7,000	הבסיס לחישוב דמי הביטוח

תשלומים ששולמו תוך כדי ועקב ניתוק יחסי עבודה בהתאם לדיני העבודה, פטורים, בדרך כלל, מדמי ביטוח (פיצוי חוקי בשל אי מתן הודעה מוקדמת הוא שכר עבודה).

המעסיק מנכה מהעובד דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות, ומעביר למוסד לביטוח לאומי גם את חלקו בדמי הביטוח הלאומי מדי חודש בחודשו. האחריות על הדיווח ועל התשלום מוטלים על המעסיק בלבד, למעט כאשר מעסיק הוא תושב חוץ והעובד עובד בארץ, לפי הכללים שבסעיף 1 לתקנות הביטוח הלאומי (הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח).

אי תשלום דמי ביטוח על ידי המעסיק בעבור העובד, גורר חיוב המעסיק בדמי הביטוח המגולמים, בהצמדה ובקנסות.

על פי סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי המוסד לביטוח לאומי רשאי לתבוע מהמעסיק את היוון הגמלאות ששילם ו/או ישלם לעובד, כמפורט בסעיף.

סעיף 398 לחוק הביטוח הלאומי מאפשר הגשת כתב אישום על אי העברת הניכויים.

פנסיה מוקדמת (פנסיה המשולמת לפני גיל פרישה)

הכנסה מפנסיה מוקדמת אינה הכנסה מעבודה לפי חוק הביטוח הלאומי, אף על פי שלפי פקודת מס הכנסה היא הכנסה מיגיעה אישית. פנסיה מוקדמת נחשבת כ"מעסיק משני" לעניין תיאום דמי ביטוח.

משלם הפנסיה המוקדמת מנכה דמי ביטוח ממלוא הפנסיה המוקדמת בהתאם לכללים שנקבעו. בדרך כלל על מבוטחים הפטורים מניכוי דמי ביטוח מהפנסיה המוקדמת, להביא למשלם הפנסיה אישור מהמוסד לביטוח לאומי על הפטור האמור.

שיעורי דמי הביטוח הם: בשיעור המופחת – 3.49% ובשיעור המלא – 11.79%.

טבלת השינוי בשיעורי דמי הביטוח למבוטחים בגיל 18 ועד גיל הפרישה (באחוזים):

חלק מעסיק							שכיר (חלק העובד)	
בתקופה 1/1/16 עד 31/12/17	בתקופה 1/1/15 עד 31/12/15	בתקופה 1/1/14 עד 31/12/14	בתקופה 1/1/13 עד 31/12/13	בתקופה 1/4/11 עד 31/12/12	בתקופה 1/8/09 עד 31/3/11	בתקופה 1/1/09 עד 31/7/09	מינואר 2006	
3.45	3.45	3.45	3.45	3.45	3.85	3.45	3.50	עד 60% שכ"מ
7.50	7.25	6.75	6.50	5.90	5.43	5.43	12.00	עד הכנסה מרבית

טבלה המפרטת נתונים נבחרים, המבוססים על השכר הממוצע במשק לחודש

2010 ש"ח לחודש	2011 ש"ח לחודש	2012 ש"ח לחודש	2013 ש"ח לחודש	2014 ש"ח לחודש	2015 ש"ח לחודש	2016 ש"ח לחודש	2017 ש"ח לחודש	
8,015	8,307	8,619	8,828	9,089	9,260	9,464	9,673	שכ"מ
1,202	1,246	1,293	1,324	1,363	1,389	1,420	1,451	15% שכ"מ
2,004	2,077	2,155	2,207	2,272	2,315	2,366	2,418	25% שכ"מ
4,008	4,154	4,310	4,414	4,545	4,630	4,732	4,837	מחצית שכ"מ
4,809	4,984	5,171	5,297	5,453	5,556	5,678	5,804	60% שכ"מ
79,750	73,422	41,850	42,435	43,240	43,240	43,240	43,240	הכנסה מרבית

שיעורי דמי הביטוח הלאומי ודמי ביטוח בריאות בעבור עובדים שכירים בטופס 102 החל מינואר 2016 (באחוזים):

מלא			מופחת			
מעסיק	עובד	סה"כ	מעסיק	עובד	סה"כ	
7.50	12.00	19.50	3.45	3.50	6.95	עובדים "תושבי ישראל" שמלאו להם 18 שנה וטרם הגיעו לגיל הפרישה"
						טור 3
2.02	5.00	7.02	0.38	3.10	3.48	אישה וגבר מעל "גיל הזכאות" לקצבת זקנה, שאינם מקבלים קצבת זקנה מבוטחים המקבלים קצבת נכות יציבה מעבודה בשיעור 100%, או קצבת נכות כללית יציבה מלאה (75% או 100%), או קצבת נכות כללית בלתי יציבה בשיעור 100% לתקופה רצופה של שנה אחת לפחות
2.02	5.00	7.02	0.38	3.10	3.48	אישה וגבר שנעשו לראשונה תושבי ישראל מעל גיל 62
6.86	9.86	16.72	3.15	3.37	6.52	נשים וגברים בין "גיל הפרישה" ל"גיל הזכאות" לקצבת זקנה שאינם מקבלים קצבת זקנה
2.02	-	2.02	0.38	-	0.38	מי שטרם מלאו לו 18 שנה
2.02	-	2.02	0.38	-	0.38	נשים וגברים שמקבלים קצבת זקנה מהמוסד לביטוח לאומי
7.50	7.00	14.50	3.45	0.40	3.85	חיילים בשרות סדיר ותושב זר ממדינת אמנה

שיעורי דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות עבור עובד שכיר על פי לוח י' החל מינואר 2016 (באחוזים):

מלא			מופחת			ע נ ף
מעסיק	עובד	סה"כ	מעסיק	עובד	סה"כ	
7.50	12.00	19.50	3.45	3.50	6.95	סה"כ דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות
7.50	7.00	14.50	3.45	0.40	3.85	סה"כ דמי ביטוח לאומי
2.04	3.85	5.89	1.30	0.22	1.52	זו"ש (זקנה ושאירים)
0.19	0.14	0.33	0.04	0.01	0.05	סיעוד
0.42	1.86	2.28	0.26	0.11	0.37	נכות
0.06	0.07	0.13	0.01	0.01	0.02	נ. תאונות
1.96	--	1.96	0.37	--	0.37	נ. עבודה
0.53	0.87	1.40	0.11	0.04	0.15	אימהות
2.08	--	2.08	1.32	--	1.32	ילדים
0.16	0.21	0.37	0.03	0.01	0.04	אבטלה
0.06	--	0.06	0.01	--	0.01	פשי"ר (זכויות בפירוק ופשיטת רגל)
--	5.00	5.00	--	3.10	3.10	דמי ביטוח בריאות

תשלום דמי ביטוח בתקופת חופשה ללא תשלום (חל"ת)

מי שנמצא בחל"ת בהסכמת המעסיק לפחות חודש קלנדר אחד מלא, ובתקופה זו אינו עובד אצל מעסיק אחר ואינו עובד עצמאי, מעסיקו ינהג כאמור להלן:

בכל אחד מהחודשיים הראשונים של החל"ת על המעסיק לדווח על העובד ולשלם דמי ביטוח מינימליים. המעסיק רשאי לנכות סכום זה מכל סכום שיגיע לעובד ממנו.

סכום דמי הביטוח המינימליים נגזר משכר המינימום כפול 6.57%. בתקופה הזו העובד בחל"ת מבוטח לכל ענפי הביטוח, למעט לענף פגיעה בעבודה ולענף זכויות בפירוק חברה ופשיטת רגל של מעסיק.

הכוונה לחודש מלא או לחודשיים מלאים, שבהם העובד נמצא בחופשה ללא תשלום. כאשר העובד עובד אפילו יום עבודה אחד בחודש, ישולמו דמי ביטוח בעד יום העבודה בלבד.

החל מהחודש השלישי של החל"ת על המבוטח לשלם דמי ביטוח בעצמו, לרבות מבוטחת בחל"ת. יש לפנות למוסד לביטוח לאומי בסניף המגורים, למחלקת גבייה ממבוטחים שאינם שכירים (גל"ש). כל עוד לא נותקו יחסי העבודה, לא תיחשב מבוטחת כאמור לעקרת בית נשואה או לאלמנה בת קצבה לעניין הפטור מתשלום דמי ביטוח אם היא אינה עובדת.

תקופת אכשרה לדמי לידה

בבחירת תקופת אכשרה לדמי לידה מובאים בחשבון החודשיים הראשונים של חל"ת, כאמור לעיל, אם הם לפני היום הקובע לזכאות לדמי הלידה.

מבוטחת בחופשת לידה

המוסד לביטוח לאומי פרסם הבהרה בעניין מבוטחות בחופשת לידה, שמאריכות את החופשה ללא שמגיעים להן דמי לידה לתקופת ההארכה, לפי תיקון מספר 46 לחוק עבודת נשים, התשי"ד-1954.

בגין מבוטחות אלה המעסיק משלם דמי ביטוח במעמד של חופשה ללא תשלום, ולכן החל מהחודש השלישי המלא של החל"ת חובת התשלום מוטלת על המבוטחת כפי שהוסבר לעיל.

החידוש בהבהרה של הביטוח הלאומי הוא ההתייחסות לחופשת הלידה כאל חל"ת, אף שהמבוטחת נמצאת עדיין בחופשת לידה. כיוון שלא משתלמים לה דמי לידה - רואים בה עובדת בחל"ת לעניין הביטוח הלאומי.

התשלום של המעסיק הוא בעבור חודש מלא שלא הייתה בו העסקה, ולכן המעסיק לא ישלם את המינימום בעבור חודש שבו המבוטחת עדיין מקבלת דמי לידה, אלא מהחודש העוקב. כמו כן לא ישולם המינימום בחודש שבו חזרה העובדת לעבוד, שכן בגין חודש זה ישלם המעסיק בעבורה בגין ימי עבודתה בפועל.

כללי פריסת שכר ותשלום הטבות

ה"שכר החודשי הרגיל" הוא השכר שנהוג לשלם לעובד מדי חודש, לרבות תשלום חודשי לעובד שנהוג לשלמו בחודש שלאחר החודש שבעדו הוא משתלם, על פי הדיווח של העובד (כגון: פרמיות, שעות נוספות וכדומה). תשלומים כאלה ייחשבו לשכר חודשי רגיל של העובד, בעד החודש שלאחר החודש שבעדו משולם התשלום החודשי.

דיווח על הפרשים

כשמעסיק משלם לעובד הפרשי שכר בעד תקופות קודמות, הפרשים בגין העלאה בדרגה וכדומה, יש לערוך דוח על הפרשים (הפרשי שכר אינם תשלום נוסף).

על פי תקנות הביטוח הלאומי (תשלום ופטור מתשלום דמי ביטוח), התשנ"ה-1995, ההפרשים ייחשבו לשכרו החודשי הרגיל של העובד וייזקפו על כל אחד מהחודשים, בהתאמה. לכן, הדוח יתייחס לתקופה שבגינה שולמו ההפרשים, לפי שיעורי דמי הביטוח והמקסימום שהיו נהוגים באותן התקופות. יש לשים לב לשינויים בשיעורי דמי הביטוח, לשינויים בהכנסה החייבת בשיעור מופחת ולתקרה החייבת בדמי ביטוח באותה התקופה.

דיווח על תשלום נוסף

"תשלום נוסף" הוא שכר שניתן לעובד נוסף על השכר החודשי הרגיל, למעט הפרשי שכר.

"תשלום נוסף" נחשבים, בין היתר, רכיבי השכר הבאים: ביגוד, דמי הבראה, משכורת "13", בונוס, מענק השתתפות ברווחי מעסיק, מענק יובל, ביטוח רכב וכדומה, לרבות כל גילום מס בעבור כל אחד מהרכיבים הללו, וכן כל תשלום תקופתי שלא נהוג לשלמו מדי חודש, למעט הפרשי שכר (שאותם כאמור יש לייחס לכל אחד מהחודשים שבגינם שולמו).

כאשר השכר ברוטו כולל יותר מרכיב אחד של "תשלום נוסף", כגון: גם דמי הבראה וגם ביגוד, יש להביא בחשבון את סך כל ה"תשלומים הנוספים" באותו חודש.

כשמעסיק משלם לעובד בונוס או תשלום כלשהו נוסף על שכרו החודשי הרגיל, עליו לערוך דוח על תשלום נוסף בהתאם לתקנות הביטוח הלאומי (תשלום ופטור מתשלום דמי ביטוח).

הפעולות שיש לבצע בעניין פריסת שכר

1. החל ממשכורת חודש יוני 2014 יש להשוות את השכר הנוסף לרבע משכר המינימום (1,250 ש"ח בחודש ינואר 2017).

עד משכורת חודש מאי 2014 יש לבדוק מהו השכר החודשי הרגיל של העובד בחודש המסוים, כמוסבר לעיל ולהשוות את השכר הנוסף ל-25% מן השכר החודשי הרגיל של אותו החודש (הכולל גם את הפרמיות, השעות הנוספות וכדומה).

2. בתשלום נוסף יש לנהוג כדלקמן:

2.1 אם התשלום הנוסף נמוך מרבע משכר המינימום של העובד (לפני התיקון: רבע השכר החודשי הרגיל), אזי לא חלות הוראות הפריסה. התשלום הנוסף מצורף לשכר החודשי הרגיל, ומשולמים בגינו דמי ביטוח בחודש התשלום.

2.2 אם התשלום הנוסף עולה על רבע משכר המינימום של העובד (לפני התיקון: רבע השכר החודשי הרגיל) או שווה לו, אזי חלות הוראות הפריסה המפורטות להלן.

3. הוראות הפריסה:

3.1 תשלום נוסף ששולם לאחר שהעובד עבד שנה לפחות ברציפות אצל המעסיק הנוכחי, יש לחלק ב-12. המנה מצורפת לשכרו החודשי הרגיל של העובד בחודש שבו חולק התשלום הנוסף ובכל אחד מ-11 החודשים שקדמו לו.

3.2 תשלום נוסף ששולם לעובד שלא עבד בכל חודשי השנה הקלנדרית, שכוללת את החודש שבו שולם התשלום הנוסף ו-11 החודשים שלפניו, יש לחלק במספר החודשים שבהם עבד העובד במהלך 12 החודשים הללו, עד וכולל החודש שבו שולם התשלום הנוסף. המנה מצורפת לשכרו החודשי הרגיל של העובד בכל אחד מהחודשים הללו.

3.3 יום עבודה בחודש נחשב לחודש שבו העובד עבד.

הפרש של תשלום נוסף

המוסד לביטוח לאומי קבע בעבר כי הפרש של תשלום נוסף יושווה לשכר הרגיל בחודש שבו שולמו ההפרשים. בעקבות חוות דעת משפטית במוסד לביטוח לאומי נקבע בחודש אפריל 2008 כי ההפרש האמור יושווה לשכר הרגיל בחודש שבו שולם התשלום הנוסף במקור. החל מיוני 2014 ההשוואה היא לרבע משכר המינימום.

לדוגמה: המעסיק שילם "משכורת 13" במשכורת חודש יולי, ובמשכורת חודש אוגוסט שילם לעובד הפרשים בשל טעות. במקרה זה יש לייחס את ההפרש לחודש יולי ולא לחודש אוגוסט.

הייחוס למועד המקורי משמעו חישוב מחדש בחודש יולי (על פי הדוגמה), תוך עריכה חוזרת של ההשוואה, והפעלת כללי הפריסה על פי הוראת תקנה 5 לתקנות.

ההוראות חלות על כל סוגי העילות לשינויים בתשלום נוסף, כולל טעויות ואו הסכמים קיבוציים רטרואקטיביים.

חובת תשלום דמי ביטוח על הטבות שכר ופריסת תשלום נוסף כאשר עובד לא עבד במשך חודש מלא

למוסד לביטוח לאומי התברר שהמעסיקים לא נהגו באופן אחיד במקרה של תשלום הטבות שכר לתקופות שבהן העובדים היו זכאים לגמלאות מחליפות שכר, כגון: דמי לידה, ולתקופות שבהן העובד לא עבד במשך חודש מלא, כגון: חופשה ללא תשלום (חל"ת).

ביום 29/06/2015 פרסם המוסד לביטוח לאומי חוזר 1458 המפרט את אופן הדיווח בעבור הטבות שכר בתקופת חל"ד וחל"ת, בתוקף ממשכורת יוני 2015 ואילך (מועד דיווח בחודש יולי 2015).

לעניין בונוסים ושכר נוסף בתקופות האמורות נקבעו בשנת 2009 הוראות כדלקמן: ככלל, תשלום נוסף יש לחלק ל-12 חודשים, חודש התשלום ו-11 חודשים אחורה שבהם עבד העובד, אולם נקבע בהוראות שיש להוציא מהספירה חודשים מלאים שבהם העובד לא עבד, גם אם קיבל הטבת שכר או גמלה.

לדוגמה: בחודש דצמבר שולם לרונית תשלום נוסף שעולה על 25% משכר המינימום. רונית קיבלה דמי לידה לתקופה מ-10 במרץ עד 14 ביוני באותה השנה.

מאחר שבחודשים אפריל ומאי לא עבדה כלל, יש לפרוס את התשלום הנוסף ל-10 חודשים (ללא החודשים אפריל ומאי).

כללים חדשים ממשכורת יוני 2015 לעניין הטבות שכר בחל"ת או בחל"ד

ככלל, הטבות שכר המשולמות לעובד מידי חודש גם בתקופת שהותו בחל"ת או בחל"ד (כמו: שווי טלפון, שווי רכב, שווי עיתון וכדומה), הן בגדר הכנסות עבודה ולפיכך חייבות בניכוי ובתשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות.

החוזר מבדיל בין הטבות ששולמו בתקופת חל"ת לבין הטבות ששולמו בתקופת חל"ד. מפורטים להלן עיקרי ההוראות (כל הפרטים הטכניים מצויים בחוזר):

1. הטבות שכר בתקופת חל"ד

ההטבה תדווח בטופס 102 בקוד מיוחד, תשוּיך לחודש שבעבורו שולמה וינוכו וישולמו בעבורה דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות בהתאם.

ניכוי דמי הביטוח מהעובד יתבצע לפי שיעורי הניכוי (מופחת ומלא) הנהוגים לסוג העובד ובהתאם לסוג המעסיק - עיקרי או משני.

החוזר מדגיש ומציין, שחודשי חל"ד (מלאים) אינם נחשבים כחודשי עבודה לעניין פריסת שכר נוסף.

2. הטבות שכר בתקופת חל"ת

הטבה המשולמת לעובד בתקופת חל"ת (החל מהחודש הראשון של החופשה), משולמת לו למעשה מכוח תקופת עבודתו אצל מעסיקו, ועל כן ההטבה תיוחס לחודש העבודה שקדם למועד יציאתו של העובד לחל"ת.

על המעסיק לייחס את כלל ההטבות ששולמו לעובד בתקופת החל"ת לחודש העבודה האחרון שקדם למועד יציאתו לחל"ת. סכום ההטבות הוא בגדר שכר נוסף ויחולו לגביו כללי הפריסה.

ההטבה תדווה בטופס 102 כתשלום נוסף. מקרים שבהם תקופת חל"ת חרגה משנה והעובד קיבל מידי חודש הטבות שכר גם לאחר 12 חודשים, יועברו כחריגים לבדיקת המשרד הראשי.

למען הסר ספק מודגש בחוזר כי סך ההטבות ששולמו לעובד בתקופת החל"ת בחודש שקדם לחודש שבו יצא העובד לחל"ת, ייחשב כבסיס לחישוב גמלאות מחליפות שכר, בהתאם להוראות החוק.

הפרשי גמלה

הפרשי גמלה בשל תשלום נוסף או הפרשי שכר

מעסיק ששילם בונוס שחייב בפריסת שכר (גם אחרי ניתוק יחסי העבודה), או ששילם לעובדים הפרשי שכר בשל תקופות קודמות, חייב לפנות למוסד לביטוח לאומי ולקבל השלמה לגמלאות שהוא קיבל בעבור העובד (לדוגמה: תגמולי מילואים), ולהפנות את העובד למוסד לביטוח לאומי כדי לקבל השלמה לגמלאות מחליפות שכר שהעובד קיבל, כגון: דמי לידה. **יש לשים לב למגבלת השיהוי** (בדרך כלל שנה מיום מתן הבונוס).

הפרשי גמלה כתוצאה מאי דיווח של מעסיק על משכורת

מבקר המדינה הזכיר למוסד לביטוח לאומי את זכותו לתבוע השבת גמלאות ממעסיק שלא דיווח או לא שילם דמי ביטוח בעד עובדו (לפי סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי). סעיף 369 תוקן בחוק ההסדרים לשנים 2017, 2018 ונוספה לו בין היתר תקרה לחיוב המעסיק החל מיולי 2017.

בפסק דין רפאל חיון נ. המוסד לביטוח לאומי (ב"ל 13-07-57285 מיום 24.12.2015) הגדיל בית הדין את בסיס השכר הרבע שנתי שלפיו שולמו למבוטח גמלאות בגין תאונה בעבודה, כיוון שהמעסיק לא דיווח למוסד לביטוח לאומי על שכרו האמיתי של המבוטח.

המוסד לביטוח לאומי הוסיף את המעסיק כצד ג' לתביעה ובית הדין קבע כי צד ג' ישלם למוסד לביטוח לאומי את השלמת דמי הביטוח לשכר המתוקן ואת הסכומים העתידיים אשר נדרש המוסד לביטוח לאומי לשלם למבוטח בהתאם לשכרו המתוקן. המעסיק הגיש ערעור.

דיווח רבעוני

החל מחודש ינואר 2010 המעסיקים חייבים לדווח למוסד לביטוח לאומי, נוסף על הדיווח החודשי, דיווח שמי מפורט באופן ממוכן בלבד, פעם ברבעון בעבור:

- 1) פנסיונרים בפנסיה מוקדמת.
- 2) תלמידים בהכשרה מקצועית.
- 3) עובדים בחופשה ללא תשלום.
- 4) דיווח לפי צו סיווג מבוטחים.

פנסיה מוקדמת - החל מפברואר 2010, משלמי הפנסיה חייבים לפרט למוסד לביטוח לאומי פעם ברבעון באופן ממוכן בלבד את שמות מקבלי הפנסיה. נוסף על דוחות אלה מוגש טופס 126 פעם בשנה ודיווח חודשי כמקובל.

הכשרה מקצועית ושיקום מקצועי - להלן הכללים לדיווח על מבוטחים בהכשרה מקצועית או בשיקום מקצועי, החל מיום 1 ביולי 2011 (עד יום 30.6.2011 נותן ההכשרה גבה מהתלמיד דמי ביטוח והעביר למוסד לביטוח לאומי).

חובת נותן ההכשרה המקצועית - תשלום דמי ביטוח לאומי לענפים:

- נפגעי עבודה (בשיעור 0.4% מסכום מחצית השכר הממוצע במשק).
- אימהות - מקומות שאושרו לכך בתקנות וקיבלו אישור מאת המוסד לביטוח לאומי (0.1% מסכום מחצית השכר הממוצע במשק).

המעסיק ממלא את השדות לענף "נפגעי עבודה" ולענף "אימהות" בלבד.

חובת התלמיד - לשלם דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות **ישירות למוסד לביטוח לאומי**. המוסד לביטוח לאומי פונה אל התלמידים לצורך עדכון חובת התשלום. המעסיק מעביר פעם ברבעון רשימה שמית של התלמידים שלמדו במוסד ברבעון החולף.

צו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים - מי שמשלם תשלומים בעבור הרצאות, הדרכות, שמירה, תשלומים למורי דרך ולאחרים, יבחן אם תנאי העבודה מחייבים אותו לנכות דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות מנותני השירות ולדווח עליהם כשכירים למוסד לביטוח לאומי, כמחויב בצו הביטוח הלאומי (סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים), התשל"ב-1972.

מי שמשלם תשלום על פי הצו האמור ומנכה דמי ביטוח ממקבל התשלום, מדווח למוסד לביטוח לאומי מדי חודש בטופס 102.

פעם ברבעון יש להעביר את קובץ המבוטחים הללו למוסד לביטוח לאומי, על פי הוראות שמצויות באתר הביטוח הלאומי באינטרנט (לשידור קובץ מרצים ואומנים) בטופס בל/652.

עבור קבלת תגמולי מילואים יש להעביר למוסד לביטוח לאומי אישור חודשי ולא אישור שנתי.

על סדר היום של ועדת העבודה והרווחה הועלתה הצעה לבטל את הצו אך נדחתה, ובשלב זה הצו חל כבעבר.

דמי ביטוח מופחתים בשל זכאות לגמלה

מעסיק שמדווח על עובד בשיעורי דמי ביטוח מופחתים בשל זכאות לגמלה, חייב לוודא שבידיו נמצא אישור מהמוסד לביטוח לאומי המעיד על התנאים המזכים בהטבה.

הנחה בדמי הביטוח ניתנת כאשר המבוטח מקבל בפועל מהמוסד לביטוח לאומי בישראל קצבת נכות כללית מלאה לתקופה של שנה לפחות או לצמיתות, קצבת נכות מעבודה בשיעור 100% לצמיתות, או קצבת זקנה (ראה הבהרה בהמשך).

נכה שקיבל קצבת נכות כללית בשיעור 100% לפי חוק לרון, לשנה לפחות או לצמיתות, וקצבתו הופסקה בשל הכנסות גבוהות, זכאי לקבל את השיעורים הנמוכים של דמי הביטוח במשך 36 חודשים נוספים. הבהרה בעניין זכאות לקצבה לשנה לפחות - הכוונה לתקופה שאינה כוללת את 90 הימים הראשונים שבהם הנכה אינו מקבל קצבה.

המוסד לביטוח לאומי עורך הפגשה של משכורות מטופסי 126 עם הנתונים המצויים במחלקות הגמלאות, ומחייב בדמי ביטוח מעסיקים שלא פעלו כחוק (חשוב מאוד לשמור על טופס 101 החתום על ידי העובד ועל האישור שהביא מהמוסד לביטוח לאומי המעיד על זכאותו בפועל לקצבה).

יש לשים לב לסוג הקצבה שהמבוטח מקבל. קצבה לשירותים מיוחדים, קצבה לנכה פוליו, גמלת נידות, קצבה בשל פגיעת איבה וקצבה לנכי צה"ל, למשל, וכן זכאות לפטור ממס בשל נכות, אינם מזכים בהנחות בחישוב דמי הביטוח במשכורת.

עובד שכיר בגיל פרישה שמקבל קצבת נכות מעבודה

למרות ההוראות המפורשות שלעיל, המוסד לביטוח לאומי הקל על מבוטחים בגיל פרישה ופרסם בחודש מרץ 2012 כדלקמן:

כדי שעל משכורתו של עובד שכיר בגיל פרישה המקבל קצבת נכות מעבודה, יחולו הכללים שחלים על מי שמקבל קצבת זקנה לעניין תשלום דמי ביטוח, עליו להגיש תביעה לקצבת זקנה, לבחור שלא לקבל את קצבת הזקנה ולמסור למעסיק את אישור הזכאות העקרוני. עובד שלא מסר את האישור האמור למעסיק, ינוכו ממנו דמי ביטוח על פי החוק והמעסיק יעביר את חלקו בהתאם.

המעסיק יחזיר לעובד דמי ביטוח שנוכו ביתר אם קיבל מהעובד באיחור את אישור הזכאות לקצבת הזקנה, ואם טעה וניכה דמי ביטוח מעובד שזכאי לקצבת זקנה. הדיווח על שינוי סטטוס נעשה בקובץ זיכויים 7 שנים אחורנית.

ביקורת ניכויים שעורך המוסד לביטוח לאומי

על פי סעיף 342 לחוק הביטוח הלאומי המעסיקים חייבים לשלם למוסד לביטוח לאומי דמי ביטוח עבור כל עובדיהם, בהתאם להכנסתם מכל מקור כמפורט בסעיף 2(2) לפקודת מס הכנסה, כאמור בסעיף 344 לחוק הביטוח הלאומי, ולהציג בתלושי השכר את כל רכיבי ההכנסה כמתחייב מסעיף 24 לחוק הגנת השכר, ובכלל זה גם הטבות שוות כסף כגון נסיעות לחו"ל, ארוחות וכדומה.

ביקורת ניכויים במוסד לביטוח לאומי מבוצעת בדרך כלל כל 3 עד 5 שנים. אין הגבלת זמן ואין התיישנות. ואולם, נוהגים לבדוק עד 5 השנים המוקדמות מתוך שבע השנים האחרונות (למעט חריגים). תאגידי המעסיקים יותר מ-20 עובדים נבדקים בשגרה.

הנושאים העיקריים שנבדקים בביקורת הם כדלקמן :

חיוב כל רכיבי השכר בדמי ביטוח (למעט החזרי הוצאות הפטורים ממס, וכן רכיבים פטורים בעת ניתוק יחסי עבודה), התאמה בין טופס 126 לטופס 102, בדיקת התאמות בין הדוחות לבין התשלומים, סיווג עובדים בטור הנכון בטופס 102, פריסת שכר נוסף, זקיפת הטבות שכר לעובדים (לרבות הוצאות שלא נזקפו), בדיקת שכר מינימום, תיאום דמי ביטוח (ניכוי דמי ביטוח בשיעור המופחת למי שעובד בעבודות נוספות), איתור תשלומים לאוכלוסיות שונות ללא דיווח, איתור דיווחים כוזבים, סיווג עובדים על פי צו סיווג מבוטחים ותשלום דמי הביטוח בעדם ועוד.

דוח מבקר המדינה לשנת 2016 קבע כי על המוסד לביטוח לאומי לבחון במהלך ביקורת ניכויים אם המעסיק מפריש כחוק את דמי הביטוח לנושאי תפקידים בכירים בחברה שמקבלים תגמול באמצעות חברות ארנק.

מבקר הניכויים בודק דרישת החזרי דמי ביטוח וזקיפת שווי רכב. מעסיקים שזקפו שווי רכב חלקי לפי חישוב מדויק של הנסיעות הפרטיות – מחויבים בהפרש.

ביקורת ניכויים מבוצעת גם לגיבוי תביעת גמלאות, או כאשר המעסיק תובע החזרים, או מתקן דוחות, או כאשר יש צורך לבחון יחסי עבודה.

ביקורת הניכויים היא המועד שבו אפשר לתבוע החזרים בשל טעויות שנעשו בתשלום דמי ביטוח לאומי ו/או דמי ביטוח בריאות מפני שספרי המעסיק נבדקים. הגשת תביעות להחזר דמי ביטוח לאחר שנערכה ביקורת מחייבת בדיקה חוזרת.

בשלב זה, תיקון של סיווג מבוטחים שיוצר החזר דמי ביטוח למעסיק ולעובד מחייב תיקון טופסי 102 ושידור דוחות שליליים בעת הצורך.

כאשר מבוצעת ביקורת ניכויים של רשות המסים, ומגיעים מהמוסד לביטוח לאומי לביקורת בגין אותן השנים, תיתכן ביקורת כפולה בנושא הטבות שכר.

הכלל על פי הלכת "גדות" תעשיות פטרוכימיות בע"מ (דב"ע נה/14-0 מתאריך 18.07.1995) לעניין הטבות השכר האמורות שלא נזקפו במשכורת: אם הייתה ביקורת ניכויים של רשות המסים על אותן שנים – אזי מחייבים בדמי ביטוח את המעסיק בהתאם להסכם עם רשות המסים.

מושגי יסוד בגמלאות מחליפות שכר לשכירים

ביטוח נפגעי עבודה

ביטוח למקרה פגיעה בעבודה נועד לסייע למבוטחים שנפגעו תוך כדי ועקב העבודה (כולל גם במהלך התנדבות מוכרת, הכשרה מקצועית, שיקום ועוד). זכאים לדמי פגיעה מבוטחים לפי חוק הביטוח הלאומי, שנפגעו תוך כדי עבודתם ועקב עבודתם, או שחלו במחלה מקצועית (על פי רשימת מחלות המקצוע שנקבעה בתקנות), או שנפגעו תוך כדי ועקב התנדבות שהוכרה במוסד לביטוח לאומי כהתנדבות מוכרת.

הדגשים

בפוליסות אובדן כושר עבודה פרטיות - חשוב לבדוק אם הן כוללות כיסוי לתאונות עבודה ואם בוטל בהן החריג לתאונות עבודה (גם במקרה של ביטוח אובדן כושר עבודה מלא וגם בביטוח אובדן כושר עבודה חלקי). כמו כן, יש לשים לב לאפשרות של שחרור מתשלום פרמיות במקרה של פגיעה בעבודה.

בפנסיות - במרביתן קיים קיזוז לתשלומים מהמוסד לביטוח לאומי (אגף שוק ההון, ביטוח וחיסכון במשרד האוצר פרסם חוזר פנסיה 1-3-2015 בתוקף מיולי 2015 שקובע את ההוראות בעניין קיזוזים ותשלומים בקרנות הפנסיה החדשות).

תביעות שיבוב - כאשר אדם מקבל גמלה מהמוסד לביטוח לאומי ותובע מצד שלישי פיצוי, עליו לשים לב שיש תביעת שיבוב מהמוסד לביטוח לאומי בגין הגמלאות שהוא מקבל (או יקבל בעתיד) מהמוסד לביטוח לאומי.

חוג המבוטחים

עובד שכיר, למעט שוטר, סוהר ועובד שירות הביטחון ולרבות תושב ישראל שעובד בחו"ל אצל מעסיק ותושב ישראל ותושב חוץ העובד בישראל או אצל מעסיק ישראלי באיזור.

עובד עצמאי שרשום במוסד לביטוח לאומי, או שעשה את המוטל עליו כדי להירשם.

אחרים: מבוטח בשיקום או בהכשרה מקצועית, אסיר עובד ומי שמתאמן לפי חוק שירות עבודה בשעת חירום.

הגדרות

תאונת עבודה - תאונה שאירעה תוך כדי ועקב העבודה וכן בדרך לעבודה ובחזרה כמפורט בחוק. התאונה גרמה לנזק גופני וניתנת לזיהוי בזמן ובמקום שבו אירעה.

מחלת מקצוע - מחלה לפי רשימת מחלות המפורטת בתקנות שהמבוטח חלה בה עקב עבודתו, וכן מחלות שאינן מופיעות ברשימה, אך לפי חוות דעת מומחים יש קשר סיבתי בינן לבין עבודתו של הנפגע.

"מקרוטראומה" - רצף של פגיעות קטנות שכל אחת בפני עצמה אינה גורמת נזק, אך במצטבר גרמה לנכות.

ההטבות הניתנות במסגרת הביטוח

1. טיפול רפואי - באמצעות השירותים הרפואיים המוסמכים (קופות חולים) במימון המוסד לביטוח לאומי, הטיפול כולל: אשפוז, תרופות, מכשירי עזר רפואיים, החלמה, שיקום וכו'. הטיפול הרפואי בנפגע בעבודה ניתן על פי הסכמים בין המוסד לביטוח לאומי לשירותים הרפואיים המוסמכים ורק על פי האיבר, שהוכר בתאונת העבודה.

2. דמי פגיעה - גמלה יומית המשולמת לנפגע כפיצוי על אובדן כושרו לעבוד והפסד הכנסה לתקופה שבה אינו עובד בשל פגיעתו ונזקק לטיפול רפואי. דמי הפגיעה משולמים לתקופה שלא תעלה על 91 יום על סמך תעודות אי כושר לנפגע בעבודה שנתן רופא קופת חולים.

הבסיס לגמלה נקבע בהתאם להכנסות הנפגע ברבע השנה שקדם לפגיעה עד לסכום מירבי הקבוע בחוק (שכר ברבעון שקדם לפגיעה או הכנסה של עובד עצמאי ברבעון שקדם לפגיעה, עד לסכום המירבי). החישוב נעשה לפי בסיס של 75% מממוצע השכר ה"רבע שנתי" כאמור.

המעסיק מחזיר למוסד לביטוח לאומי את דמי הפגיעה בעד 12 ימים ראשונים שהמוסד לביטוח לאומי שילם לעובד. עובד עצמאי מקבל דמי פגיעה החל מן היום ה-13.

דמי פגיעה מירביים בשנים 2014 עד 2017 הם 1,094.63 ש"ח ליום.
דמי פגיעה ליום הם:

$$\frac{\text{שכר רבע שנתי}^{(1)} \times 75\%}{90}$$

(1) שכר ברבעון שקדם לפגיעה ו/או הכנסה של עובד עצמאי ברבעון שקדם לפגיעה, עד לסכום המירבי.

נפגע שחישוב הבסיס לתשלום הגמלה אינו משקף נאמנה את שכרו ברבע השנה כמפורט לעיל זכאי למנגנוני חישוב מיוחדים לתיקון המעוות.

3. קצבאות נכות מעבודה - על פי שיעור הנכות שנוותר עקב הפגיעה בעבודה, למי שנקבעו 9% נכות לפחות על ידי וועדה רפואית (קצבה זמנית). קצבה קבועה ניתנת למי שנקבעו 20% נכות לפחות על ידי ועדה רפואית.

לדוגמה: למבוטח נקבע שיעור נכות של 50% בוועדה רפואית שבדקה את נכותו לקצבת הנכות מעבודה. הכנסתו לצורך החישוב היא: 30,000 ש"ח ברבעון. חישוב קצבת הנכות מעבודה ליום:

$$125 = 50\% \times 75\% \times \frac{30,000}{90} \text{ וחישוב לחודש - } 3,750 \text{ ש"ח}$$

בתנאים מיוחדים, כגון בעבודה עונתית, אפשר לחשב את הבסיס לקצבת הנכות לפי ממוצע ההכנסה ב-12 החודשים האחרונים.

קצבת הנכות שמקבל מבוטח מהמוסד לביטוח לאומי משולמת עד תום תקופת הנכות הזמנית, על פי החלטת וועדה רפואית. בנכות קבועה בשיעור 20% ומעלה, משולמת קצבה עד מות המבוטח. בגיל פרישה המבוטח בוחר בין קצבת הזקנה לבין קצבת הנכות. בתנאים מסוימים אפשר להוון את קצבת הנכות.

4. מענק חד פעמי - מקבל נפגע שדרגת נכותו בין 9% ל-19% לצמיתות.
מענק לנכה עבודה שנפגע החל ביום 1.7.2003, ובמחלות מקצוע שהזכאות למענק נוצרה ביום 1.7.2003 ואילך, הוא בגובה 43 קצבאות.

5. שיקום מקצועי - זכאי לשיקום מקצועי מי שנקבעה לו נכות רפואית צמיתה של 10% לפחות, או מי שמחלתו הוכרה כמחלת מקצוע ואינו מסוגל לחזור לעבודתו הקודמת או לעבודה אחרת.

6. קצבת תלויים - קצבה שמקבלים אלמן או אלמנה (כהגדרתם בחוק הביטוח הלאומי), שבני זוגם נפטרו כתוצאה מפגיעה בעבודה או למי שהיו תלויים בנפטר לפרנסתם, או כתוצאה מפעולת התנדבות מוכרת לפי החוק בהתאם להרכב המשפחה. גובה הקצבה תלוי במספר האנשים שהיו תלויים בפרנסתו של המבוטח ומהווה שיעור מהכנסות הנפטר לפני קרות הפגיעה (אלמנה צעירה תקבל מענק, בתנאים מסוימים. לאלמן יש מבחן הכנסות בדומה למבחן הכנסות לגמלת שאירים).

לדוגמה: מבוטח נהרג בתאונה שהוכרה כתאונה בעבודה. הכנסתו לצורך החישוב: 10,000 ש"ח לחודש. הוא הותיר אלמנה (בת 60) ללא ילדים. קצבת התלויים שתקבל האלמנה בחודש: 4,500 = 60% x 75% x 10,000. הקצבה פטורה ממש.

חשוב לזכור, שהאלמנה והאלמן הנשואים (או ידועים בציבור) יפסיקו לקבל את הקצבה, למעט במקרים חריגים כמפורט בחוק, ויקבלו מענק (שינוי המעמד בחזרה לאלמן או לאלמנה, במשך 10 שנים מאפשר לחזור ולקבל קצבה).

7. גמלאות מיוחדות לסידורים חד פעמיים ולהחזקה אישית.
8. מענק תלויים - תשלום של 36 חודשי קצבה לאלמנה ללא ילדים שטרם מלאו לה 40 שנה בעת פטירת המבוטח כתוצאה מהפגיעה.
9. מענק פטירה - מענק שמקבלים אלמן ואלמנה כשבן הזוג שנפטר קיבל קצבה.
10. השלמת הכנסה - מקבל גמלה שסך הכנסתו מכל המקורות נמוך מההכנסה המינימלית הדרושה למחייה, זכאי להשלמת הכנסתו החל מהחודש שבו הוגשה התביעה להשלמת ההכנסה.

תיקוני עיוותים בחישוב אחוזי הנכות

"תקנה 15" - התקנה מפרטת מנגנון המאפשר הגדלת אחוזי הנכות לנכה שנקבעה לו נכות צמיתה ואינו מסוגל לחזור לעבודתו הקודמת, או לנכה שחזר לעבודתו אך יש ירידה ניכרת בהכנסותיו לזמן בלתי מוגבל. הועדה רשאית להגדיל את הנכות הרפואית עד למחצית מהנכות שנקבעה בתנאי ששיעור הנכות המוגדל לא יעלה על 19% במענק, או על 100% בקצבה. לדוגמה: אם נקבע שיש לנכה 40% נכות רפואית - ניתן להגדיל עוד 20% נוספים. "תקנה 17" קובעת נסיבות לקביעת דיון מחדש בדרגת נכות שכוללת הגדלה בשל "תקנה 15".

אחוזי נכות אלה אינם מגדילים את אחוזי הנכות הרפואית לעניין הפטור ממס לפי סעיף 9(5) לפקודת מס הכנסה.

"תקנה 18א" - נכה שנקבעה לו דרגת נכות זמנית פחותה מ-100% ובתקופת הנכות הזמנית אינו מסוגל לעבוד ולא חזר לעבודה אחרת, רשאי להגיש תביעה להכרה כ"נכה נזקק". הוא זכאי לתשלום גמלה בשיעור 100%, בכל פעם לתקופה שלא תעלה על 4 חודשים. חשוב לציון שעליו להגיש תביעה לגמלת נכה נזקק.

"תקנה 12" - מאפשרת צירוף נכויות לנכה שנפגע במספר תאונות עבודה (והשתלמה לו גמלה באירועים האמורים) וכתוצאה מהאופי המצטבר של הנכויות צמצם את הכנסותיו בדרך קבע ב-50% או יותר.

החמרת מצב - לאחר 6 חודשים מיום קביעת הנכות - אם רופא תעסוקתי של קופת חולים אישר כי חלה החמרה במצבו של הנפגע, ייפתח התיק לדיון מחדש בדרגת הנכות. אם הנכה עבר ניתוח הקשור לתוצאות התאונה, סיכום המחלה מהווה אסמכתה לדיון מחדש בנכות, ובלבד שלא חלפו 90 יום משחרורו מהאשפוז ועד לפנייה לדיון בהחמרה. לשם כך, יש להגיש תביעה להחמרה וכן אישור על החמרה של רופא שאושר.

הטבת מצב - לאחר 6 חודשים מקביעת דרגת הנכות רשאי המוסד לביטוח לאומי לפתוח את התיק לדיון מחדש כפוף להמלצת רופא המוסד.

ביטוח תאונות

ביטוח תאונות נועד לסייע למבוטחים שנפגעו בתאונה אישית (שאינה פגיעה בעבודה ואינה תאונת דרכים), וכתוצאה ממנה איבדו את כושרם לתפקד, והם אינם זכאים לכיסוי ימי המחלה מכל גורם אחר או על פי חוק אחר, כפי שנקבע בחוק הביטוח הלאומי.

זכאים לגמלאות הם תושבי ישראל, שמלאו להם 18 שנים וטרם הגיעו לגיל פרישה, שנפגעו מאירוע פתאומי מגורם חיצוני, המלווה בחבלה פיזית.

תנאי הזכאות

עובד שכיר שהוא תושב ישראל, שאירעה לו תאונה, בין בישראל ובין מחוץ לישראל, זכאי לדמי תאונה בעד פרק הזמן שהוא נמצא בישראל ואיבד את כושרו לתפקד בתנאי שאינו מסוגל לעבוד בעבודתו, ואף לא בעבודה מתאימה אחרת.

בדיקה רפואית - מי שנפצע בתאונה חייב להיבדק בבדיקה רפואית תוך 72 שעות משעת התאונה.

אם לא נבדק תוך פרק הזמן הזה הוא עלול לאבד את זכותו לגמלה, אלא אם המוסד לביטוח לאומי אישר, שתוצאות התאונה יכולות להתגלות רק לאחר 72 שעות אך לא יותר משבועיים מיום התאונה.

דמי תאונה משתלמים עד תקופה של 90 ימים בלבד ובהתאם להוראות, ויש להגיש את התביעה תוך 90 יום (כפוף לכללים שנקבעו במוסד לביטוח לאומי). שיעור הגמלה כשיעור דמי הפגיעה ליום אילו המבוטח היה נפגע בעבודה.

תגמולי מילואים לעובד שכיר

מענה קולי למשרתים במילואים ולמעסיקיהם : 02-6463010. פירוט באתר הביטוח הלאומי או באתר קצין מילואים ראשי (קמל"ר).

ביום 2 במרץ 2011 פורסם ברשומות תיקון מספר 127 לחוק הביטוח הלאומי המחייב את המעסיק בפעולות כדלקמן :

1. בחודש השירות במילואים המעסיק ישלם לעובד את השכר שהיה משלם לו אילו לא שירת במילואים והוסיף לעבוד. תשלום זה נחשב למקדמה על חשבון התגמול המגיע לעובד.

2. המעסיק יתבע את התגמול מהמוסד לביטוח לאומי.

3. המעסיק יעביר לעובד את יתרת התגמול לכל המאוחר במשכורת החודש שבו קיבל את התגמול מהביטוח הלאומי. כלומר, המעסיק יעביר לעובד את ההפרש שבין התגמול שקיבל מהמוסד לביטוח לאומי (סעיף 2 לעיל) ובין התשלום ששילם לעובד בחודש שבו שירת במילואים (בסעיף 1 לעיל) במגבלות מסוימות :

א. אם העובד עבד במהלך השירות, אזי שכר זה לא יובא בחשבון בחישוב יתרת התגמול.
ב. כל סכום שהעובד היה מקבל גם אם נעדר מעבודתו (בהתאם להסכמי העבודה התקפים באותו מקום עבודה), לא יובא בחשבון בחישוב יתרת התגמול.

המוסד לביטוח לאומי פרסם הבהרה הקשורה להתחשבות שבין המעסיק לעובד כדלקמן :

בחישוב ההפרש, אין להביא בחשבון סכום ששולם לעובד עקב עבודתו וסכום שהיה משולם לעובד בין שהיה מוסיף לעבוד ובין שנעדר מעבודתו, כגון תשלומים בעד ימים כימי המנוחה השבועיים שבהם העובד אינו אמור לעבוד (שישי, שבת וחגים) או תשלומים שאינם תלויים במספר ימי העבודה בפועל, כגון תשלום בעבור דמי הבראה, החזקת רכב וכדומה.

דין תגמולי המילואים כדין שכר עבודה כאמור בחוק הביטוח הלאומי, וכך גם דין יתרת התגמול, שעל המעסיק להעבירו לעובד לכל המאוחר ביום שבו משתלם שכרו של העובד בעד החודש שבו הועבר התגמול למעסיק על ידי המוסד לביטוח לאומי.

התיקון לחוק חל על תגמול מילואים המגיע לעניין תקופת שירות המילואים שחלה מיום 2 במרץ 2011.

נוסח סעיף 280 החדש בחוק הביטוח הלאומי, ממרץ 2011 :

"העברת תגמול באמצעות מעביד -

(א) המוסד יעביר למעביד של עובד כאמור בסעיף 276(א), את סכום התגמול המגיע לעובד.

(ב) המעביד יעביר לעובד את יתרת התגמול; בסעיף זה, "יתרת התגמול" - ההפרש שבין התגמול שהועבר למעביד לפי סעיף קטן (א) ובין התשלום ששילם מעביד לעובד על חשבון התגמול לפי סעיף 276(א), למעט סכום ששילם לעובד עקב עבודתו או סכום שהיה משלם לו בין שהוסיף לעבוד ובין שנעדר מעבודתו.

(ג) דין יתרת התגמול כדין שכר עבודה, והמעביד יעבירו לעובד לכל המאוחר ביום שבו משתלם שכרו של העובד בעד החודש שבו הועבר התגמול למעביד כאמור בסעיף קטן (א)."

הבהרות נוספות חשובות לאור התיקון בחוק שפרסם המוסד לביטוח לאומי

1. על פי תיקון חוק המילואים מאוגוסט 2008, מי שמשרת במילואים כחוק יהיה זכאי לתגמול אף אם הכנסתו לא נפגעה עקב השירות. יש לשלם לעובד הן שכר עבודה והן תגמולי מילואים. אם העובד הוא עובד חודשי, או יומי לפחות 75 ימים ברבע השנה שקדם לשירות, אזי המעסיק חייב לשלם את התגמול. המוסד לביטוח לאומי יחזיר למעסיק את התגמול שהמעסיק שילם לעובד.

2. סעיף 283 לחוק הביטוח הלאומי מחייב את המעסיק להמשיך ולשלם לעובד שיצא למילואים את התשלומים שנהג לשלם לקופת תגמולים או לקופת פנסיה כאילו לא שירת והמשיך לעבוד. על פי חוות דעת משפטית שהתקבלה במוסד, יש להפריש את אותן הפרשות סוציאליות אשר מופרשות בדרך כלל מהשכר הרגיל של העובד לאותה תקופה, ולא מסך כל התגמול לפי חוק המילואים החדש, אשר גבוה בדרך כלל מהשכר הרגיל (עקב שינוי הנוסחה לחישוב התגמול באוגוסט 2008).

תזכורת קצרה בנושא תגמולי מילואים

1. המעסיק משלם את התגמול למי ששכרו משתלם על בסיס של חודש או יותר, וכן למי שבתכוף לפני שירותו במילואים היה עובד וברבע השנה שקדם לשירותו עבד לפחות 75 ימים אצל מעסיק אחד או במקום עבודה אחד (סעיף 276 לחוק הביטוח הלאומי).

2. עובד שכיר בשני מקומות מקבל את שכרו מהמעסיק העיקרי ותובע בעצמו את השלמת התגמול בגין עבודתו הנוספת.

3. דין התגמול המגיע לעובד ממעסיקו כדין שכר עבודה וזכותו של העובד להגיש תובענה לפי חוק הגנת השכר נגד מעסיק המסרב לשלם התגמול או מעכב אותו.

4. האחריות לאכיפת החוק, כולל בנושא ההתחשבות עם המעסיק, מוטלת על משרד הכלכלה (בעבר – משרד הת.מ.ת). המוסד לביטוח לאומי פרסם את הכתובת לפנייה: "האגף לאכיפת חוקי עבודה", לפי המחוזות השונים (תל אביב, חיפה, ירושלים והדרום).

5. עובד שתובע את התגמול בעצמו בתביעה אישית מתבקש להצהיר שלא קיבל את התגמול מהמעסיק ושם המעסיק יתבע בעתיד את התגמול מהמוסד לביטוח לאומי, העובד יחזיר למוסד לביטוח לאומי את התגמול שקיבל באופן אישי.

6. כל מבוטח זכאי לתגמול לפחות בסכום התגמול המזערי שהוא בשנים 2014 עד 2017 בסך 5,881 ש"ח לחודש או 196.02 ש"ח ליום.

7. תשלום התגמול החל מאוגוסט 2008 בעבור שירות רצוף של עד 6 ימים, או שאירית של מספר ימי השירות הרצופים בניכוי כפולות של 7 הוא:

- 7.1 בגין עד חמישה ימי שירות רצופים משולם התגמול בתוספת 40%.
- 7.2 ככל שהיו בחישוב שישה ימים: משולם התגמול בתוספת יום אחד.

8. התגמול משולם בעבור כל יום שירות, ללא הבחנה אם נפגעה הכנסתו של המשרת במילואים עקב השירות או לא. כלומר, אם המשרת במילואים עבד יום עבודה רגיל וביצע את השירות מעבר לשעות העבודה, או בימי המנוחה השבועיים שלו, או בחופשתו, ישולמו לו שכר העבודה וגם תגמולי המילואים.

9. כאשר עובד מקבל בתקופה שבה הוא משרת במילואים תשלומים שאינם תלויים במספר ימי העבודה בפועל (כמו דמי הבראה וביגוד), המעסיק אינו מנכה אותם מהתגמול שהוא משלם לעובד.
10. דוגמה: עובד חודשי יצא למילואים בימים חמישי עד שלישי בשבוע העוקב. המעסיק משלם לעובד שכר רגיל בשלב הראשון, תובע את המוסד לביטוח לאומי בשלב השני, ובאותו חודש שבו הוא מקבל את התשלום מהמוסד לביטוח לאומי, הוא עורך התחשבות עם העובד ובדרך כלל משלים את התגמול. העובד מקבל את התגמול כולו בניכוי השכר הרגיל (ללא דמי הבראה, למשל) ששולם לו בימים חמישי, ראשון, שני ושלישי.
11. למען הסר ספק, חישוב תגמול מילואים בצו 8 זהה לחישוב תגמול מילואים בזמן רגיעה.

דמי אבטלה

תיקון 141 לחוק הביטוח הלאומי בתוקף מיום 1 באפריל 2013, קבע תקופת אכשרה אחידה לכל סוגי העובדים השכירים, שנמנית בחודשים (ולא בימים, כבעבר). הזכאות לדמי אבטלה מושגת לאחר צבירת 12 חודשי עבודה, מתוך 18 החודשים שקדמו לתקופת האבטלה, שבהם עבד העובד יום אחד או יותר מהימים בחודש.

החל מאפריל 2013 דמי האבטלה מחושבים על בסיס ממוצע השכר ב-6 חודשי העבודה האחרונים, כך שהשכר היומי הממוצע משקף את השכר הריאלי של העובד.

בדצמבר 2015 פרסם המוסד לביטוח לאומי הוראות הקשורות לחישוב בסיס ממוצע השכר בששת החודשים הקלנדריים האחרונים שלפני התאריך הקובע:

1. אפשר "לדלג" על חודש שבו השכר מופחת בשל מחלה או תאונה, ואף עקב טיפול בן משפחה חולה, עם המצאת אישורי מחלה או תאונה.
2. אפשר להכליל את חודש העבודה האחרון שלפני התאריך הקובע במניין ששת החודשים הקלנדריים, אף אם העובד לא עבד עד סוף החודש, ובלבד שהעובד לא התייצב בלשכת התעסוקה באותו החודש.

תנאי הזכאות לדמי אבטלה לעובד שהוצא לחל"ת כפוי (שאינו בהסכמת העובד)

העובד שהוצא לחל"ת כפוי זכאי לדמי אבטלה רק אם מתקיימים כל התנאים המפורטים להלן:

1. התקיימו יחסי עבודה עד יום היציאה לחל"ת.
2. יש תקופת אכשרה של 12 חודשים לפחות שבעדם שולמו דמי ביטוח אבטלה בתוך 18 החודשים שקדמו לתחילת תקופת האבטלה. עבודה בחלק מהחודש נחשבת לחודש עבודה מלא.
3. העובד נרשם בלשכת התעסוקה כדורש עבודה ולא הוצעה לו עבודה חלופית.
4. משך תקופת החל"ת לא יפחת מ-30 ימים רצופים.
5. לא ישולמו דמי אבטלה בעד הימים שבעדם מגיעים לעובד ימי חופשה, אף אם בחר העובד שלא לנצל את ימי החופשה הצבורים המגיעים לו, ואף אם הוא אינו מקבל תשלום בגינם מן המעסיק.
6. בתקופת החל"ת העובד אינו זמין למעסיק לביצוע עבודה. אם המעסיק יזמן את העובד לעבודה אפילו לימים ספורים, הזכאות לדמי אבטלה עלולה להישלל לכל החודש.

גמלאות דמי לידה והורות ושמירת היריון

כל האמור להלן בעניין דמי הלידה לנשים נכון גם לדמי לידה לגברים, להורים מאמצים, להורים מיועדים (פונדקאות) ולמשפחות אומנה.

גמלה לשמירת היריון

גמלה לשמירת היריון נועדה לפצות את המבוטחת שנעדרה מעיסוקיה ובשל כך נפגעה הכנסתה בתקופת ההיריון בשל מצב רפואי, או בתנאים מסויימים אופי העבודה, המסכנים את האישה או את העובר, כמפורט בחוק הביטוח הלאומי.

היום הקובע הוא היום הראשון לשמירת ההיריון. הגמלה משולמת לפי הכנסת העובדת השכירה ברבעון שקדם לשמירת ההיריון, אך לא יותר מתקרה שהיא הסכום הבסיסי.

דמי לידה

דמי לידה היא גמלה מחליפת הכנסה המשולמת כדי לפצות את המבוטח או את המבוטחת על אובדן הכנסות בתקופת חופשת הלידה או ההורות שבה המבוטח או המבוטחת אינם עוסקים במשלח ידם.

עבודה במשך חופשת הלידה – ככלל, עובדת שכירה אינה רשאית לעבוד בתקופת חופשת הלידה וההורות לפי חוק עבודת נשים. עבודה בזמן חופשת הלידה מקטינה את דמי הלידה באופן מלא או באופן חלקי.

תאריך הזכאות לגמלה - תאריך הזכאות לדמי הלידה מתחיל ביום הראשון להפסקת העבודה של היולדת, אך לא קודם לשבעה שבועות שלפני יום הלידה המשוער (לפי אישור מהרופא המטפל) למי שזכאית לדמי לידה של 14 שבועות ויותר.

קבלת דמי הלידה בפועל – עובדת שכירה מגישה תביעה לדמי לידה אלא אם המעסיק מגיש זאת בעבורה. מי שלא קיבלה את דמי הלידה חייבת להגיש תביעה וחל עליה סעיף 296 לחוק לעניין שיהיו של 12 חודשים.

הפרשי דמי לידה – עובדת שכירה תגיש תביעה להפרשי גמלה אם קיבלה שכר נוסף, לדוגמה במוסדים, לאחר היום הקובע ו/או לאחר הגשת התביעה.

חישוב הבסיס לגמלה - לפי סעיף 54 לחוק הביטוח הלאומי שכר העבודה הרגיל של היולדת לצורך חישוב דמי לידה הוא הסכום המתקבל מחלוקת הכנסתה ברבע השנה שקדם ליום הקובע, בתשעים (אך לא יותר מהסכום המרבי).

היום הקובע הוא היום שבו הפסיקה העובדת את עבודתה בהיותה בהיריון, כשמתקיימים התנאים שבגינם היא זכאית לדמי לידה.

רבע השנה לעניין חישוב שכר העבודה הרגיל בסעיף 54 לחוק לפי תקנות הביטוח הלאומי (אימהות), תשי"ד-1954, הוא רבע השנה שקדם ל-1 לחודש שבו חל יום הפסקת העבודה.

עובדת שכירה שהכנסתה ברבעון שקדם ליום הקובע אינו משקף את המשכורת הרגילה שלה, יכולה להמציא לביטוח הלאומי אישורים ולהגדיל את הבסיס לדמי הלידה.

תיקון מספר 183 לחוק הביטוח הלאומי שפורסם ברשומות ביום 27.11.2016 קובע כי הבסיס לדמי הלידה של עובדת שכירה יהיה הסכום המתקבל מחלוקת הכנסת המבוטחת ברבע השנה שקדם ליום הקובע ב-90, או בששת החודשים שקדמו ליום הקובע ב-180, לפי הגבוה. החוק נכנס לתוקף ב-1 בחודש שלאחר שלושה חודשים מיום פרסומו והוא יחול על לידה שאירעה ביום זה ואילך.

ביטוח נכות כללית (תיקון לרון)

תיקון מספר 109 לחוק הביטוח הלאומי, בתוקף מחודש אוגוסט 2009, מטרתו לאפשר לנכים להשתלב בשוק העבודה בהתאם ליכולתם, תוך כדי מנגנון הדרגתי שאמור להבטיח שסך ההכנסה מעבודה ומקצבה גם יחד יגדל.

"נכה" לפי החוק שעד 2016, הוא מבוטח שעקב ליקוי רפואי פחת כושרו להשתכר מעבודה ב-50% לפחות, והכנסתו בפועל אינה עולה על ההכנסה המפורטת להלן, במשך 90 יום לפחות:

1. בעל "ליקוי חמור" (70% נכות רפואית, או 40% בגין סעיף נפשי או פיגור שכלי) או מי שקיבל קצבה תקופה ממושכת (5 שנים לפחות לפני 2009) שהכנסתו אינה עולה על 60% מהשכר הממוצע במשק (5,678 ש"ח בחודש בשנת 2016).

2. כל מי שלא נכלל לעיל שהכנסתו אינה עולה על 45% מהשכר הממוצע במשק (4,259 ש"ח בחודש בשנת 2016) ושיעור הנכות הרפואית 60% או יותר ובתנאים מסוימים 40% או יותר.

התאריך הקובע לתחילת הנכות היה התאריך שבו עקב הליקוי נגרם למבוטח אי כושר להשתכר לתקופה של 90 ימים רצופים לפחות ובלבד שלא נקבע תאריך קובע הקודם לתקופה של 15 חודשים שבתכוף לפני יום הגשת התביעה למוסד לביטוח לאומי, ולא יובאו בחשבון אי כושר להשתכר אלא בתקופה של 15 החודשים האמורים.

החוק הטיל מגבלה למי שקיבל דמי מחלה לאחר התחלת הזכאות לקצבה, ולא ניתן היה לקבל קצבת נכות כללית כל עוד שולמו ימי מחלה לעובד, לרבות מקרן חיצונית.

לאחר שהנכה החל לקבל את הגמלה, הכנסה מעבודה או ממשלח יד מקטינה את הקצבה לפי שיעורים שנקבעו בחוק באופן מדורג, עד להפסקת תשלום הגמלה. במשך 36 חודשים יכול היה הנכה לחזור ולקבל קצבה אם הכנסתו פחתה. בתקופה הזו הוא קיבל את ההטבות הנלוות שהיה זכאי להן כנכה.

בחוק ההסדרים יש פרק שלם המשפר את מצב הנכים המקבלים קצבאות נכות כללית מהמוסד לביטוח לאומי כדלקמן:

1. חל שיפור מהותי בזכאות לקצבה של הנכים שיוצאים לעבוד **לאחר** שהחלו לקבל קצבת נכות כללית.
2. חל שינוי בהגדרת נכה.
3. חל גידול בסכום הקצבה החודשית הנוספת (קח"ן) לכל הנכים.

להלן עיקרי התיקונים בחוק ההסדרים בהקשר לנכים שיוצאים לעבוד

התיקונים לחוק יחולו על גמלאות נכות וקצבה חודשית נוספת המשתלמות בעד תקופה שמיום 1.1.2017 ואילך. עם זאת, תשלומים בשל החוק המתוקן ישולמו החל מיום 1.7.2017 רטרואקטיבית.

בוטלה ההגדרה של "בעל ליקוי חמור" ו"בעל זכאות ממושכת" ונקבע מבחן הכנסה אחיד ומקל יותר על הנכים.

נקבע כי התנאי לברור התביעה לקצבת נכות כללית הוא כי מבוטח לא השתכר יותר מ-60% מהשכר הממוצע במשק במשך 90 ימים לפחות מהתאריך הקובע ללא קשר לצמצום ההכנסה.

בוטלה המגבלה בעניין ימי המחלה, כך שהזכות לגמלה תתחיל בתום 90 הימים מהתאריך הקובע ולא תידחה בשל תשלום ימי המחלה. במקביל לכך ההכנסה מדמי מחלה תובא במסגרת מבחן ההכנסות (לפי תיקון לרון).

בחודש מרץ 2016 תוקן החוק לבעלי ליקוי חמור, ובתנאים מסויימים הם זכאים לקבל קצבה החל מהיום ה-31. לאור ביטול ההגדרה של בעל ליקוי חמור, יכול כל נכה שעומד בתנאים לקבל את הקצבה לאחר 31 ימים.

נקבע שהסכום המינימלי לתשלום קצבת נכות כללית (כולל תוספת בשל תלויים) לאחר כל ההפחתות לפי תיקון לרון, יהיה בשיעור של 2.68% מהסכום הבסיסי המתאים (8,757 כפול 2.68% = 235 ש"ח לחודש בשנת 2017).

קצבת העידוד בוטלה. כאשר הנכה יעבוד וירוויח באופן שלאחר שיופעל עליו תיקון לרון תישאר לו קצבת נכות כללית נמוכה מסך של 235 ש"ח לחודש, הוא לא יקבל קצבה.

תיקון חשוב נוסף קובע שאם הכנסות הנכה מעבודה ו/או ממשלח יד יקטנו בחזרה, הוא יחזור לקבל את הקצבה המגיעה לו. בוטלה הגבלת הזמן של 36 חודשים להפסקת העבודה או לירידה בהכנסות.

כלומר, כל נכה אשר הכנסתו פחתה מ-60% מהשכר הממוצע במשק ישוב למעגל הזכאים לקצבת הנכות הכללית, עד שיגיע לגיל פרישה.

קצבאות זקנה

זכאים לקצבת זקנה תושבי ישראל, גבר מעל גיל 70 ואישה מעל גיל הזכאות (על פי חוק גיל פרישה), אם הם מילאו תקופת אכשרה הנקובה בחוק. בגיל פרישה הזכאות לקצבה מותנית במבחן הכנסה.

שיעורי קצבת הזקנה ללא תוספות, לחודש אחד

בשנים 2014 עד 2017 ש"ח	
1,531	יחיד/ה (עד גיל 80)
2,297	זוג
1,617	מבוטח בגיל 80 ומעלה

הסכומים לעיל הם קצבאות בסיסיות ללא תוספות ותק ודחיית פרישה, ללא השלמת הכנסה, וללא התייחסות לאלמנות המקבלות קצבת שאירים.

את הקצבה הבסיסית אפשר להגדיל באמצעות תוספות המוגדרות בחוק הביטוח הלאומי. להלן פירוט תמציתי ביותר של עיקרי אותן התוספות.

תוספת "תלויים"

תוספת שניתנת בעבור בן/בת זוג כולל ידועה/בציבור, כל עוד אינו מקבל קצבה בזכות עצמו כפוף למבחן הכנסות ו/או גיל. לעניין מבחן הכנסות - הכנסתו (מכל המקורות, כולל מפנסיה) אינה עולה על הסכום המירבי, שהוא 57% מהשכר הממוצע במשק (5,514 ש"ח בחודש בשנת 2017).

תוספת בעבור ילדו של מקבל הקצבה, כאשר הילד כלול בהגדרת ילד בחוק הביטוח הלאומי.

יש לשים לב להגדרות המיוחדות בחוק שעל פיהן מוקנות הזכויות.

תוספת ותק

בשנת 2016 - 2% מהקצבה לכל שנת ביטוח מאז שנת הביטוח האחת עשרה, עד למקסימום של 50% מהקצבה. משנת 2017 - חוק ההסדרים הקדים את חישוב תוספת הוותק בהדרגה במשך ארבע שנים החל משנת הביטוח הראשונה.

תוספת דחיית קצבה

תוספת דחיית הקצבה ניתנת ללא קשר לתוספת הוותק בעבור כל שנה שבגינה לא מגיעה למבוטח/ת קצבת זקנה בשל הכנסות גבוהות, ובאותה התקופה יש למבוטח/ת הכנסה ממשכורת או ממשלח יד. התוספת ניתנת רק בעבור השנים שבהן יש מבחן הכנסות לזכאות לקצבת זקנה (בין גיל פרישה לבין גיל הזכאות).

מבוטח שעובד והכנסתו מעבודה פחותה מן ההכנסה המותרת המירבית, ושיש לו הכנסה שאינה מעבודה שעולה על הסכום המירבי, זכאי לתוספת דחיית קצבה.

מבוטח שאינו עובד, ושיש לו הכנסה שאינה מעבודה שעולה על ההכנסה המותרת המירבית, אינו זכאי לתוספת דחיית הקצבה האמורה.

מבוטח שלא הגיש תביעה במועד והזכאות שלו לקצבה נשללה בשל שיהוי ולא בשל הכנסות כאמור, אינו זכאי לקבל תוספת דחיית קצבה.

התוספת היא בשיעור של 5% בעבור כל שנה של דחיית הקצבה כאמור. אולם, אם לא מגיעה קצבת זקנה בשל הכנסות, כאמור לעיל, לתקופה של 9 חודשים בלבד, תהיה זכאות לתוספת דחיית הקצבה בשיעור של 5% בתום השנה.

ניכוי דמי ביטוח בריאות מהקצבה

מקצבת הזקנה מנוכים דמי ביטוח בריאות בסכומים קבועים. לדוגמה, הניכוי למי שמקבל קצבת זקנה ללא השלמה ההכנסה לחודש בשנים 2014 עד 2017: ליחיד - 196 ש"ח ולזוג - 283 ש"ח. לאישה הנשואה לבעל מבוטח אשר מקבלת קצבת זקנה, ביטוח הבריאות מנוכה מבן הזוג.

מענק עקב פטירה

כאשר נפטר מי שזכאי לקצבת זקנה, משולם מענק פטירה לבן זוגו או לילדיו (לפי הגדרת ילד). בתנאים חריגים מאד ניתן לשלם גם לאחרים.

השלמת הכנסה

מבוטחים בעלי הכנסה נמוכה מאוד, או ללא הכנסה, זכאים לקבל השלמת הכנסה המשלימה את הקצבה. זאת, בהתאם לכללי הזכאות לגמלה להבטחת הכנסה שמקבלים מבוטחים עד גיל קצבת זקנה, בהתאם לחוק הבטחת הכנסה.

כל הכנסה, לרבות הכנסה תיאורטית של המבוטח (ואפילו תמיכה קבועה), נלקחת בחשבון בבדיקת הזכאות להשלמת הכנסה. נכס פיננסי (מעל סכום מינימום שנקבע) נחשב כהכנסה לחישוב השלמת הכנסה, וכך גם הכנסה מעבודה, ממשלח יד ומנכס בית.

המבוטח חייב לדווח למוסד לביטוח לאומי על שינויים הקשורים בזכאות לגמלה, ולכן המבוטח חותם ומצהיר בטופס התביעה לגמלה, שהוא יודיע למוסד לביטוח לאומי על כל שינוי בהכנסות, והכוונה היא גם להגדלת החיסכון וגם להקטנתו.

ההכנסה המותרת בגיל פרישה

הכנסה - ההכנסה המפורטת בסעיף 2 לפקודת מס הכנסה, להוציא הכנסות מסוימות, לדוגמה: הכנסת עובד (שכיר) הפטורה ממס לפי פקודת מס הכנסה ולא משולמים ממנה דמי ביטוח, הפרשי הצמדה פטורים ממס, פנסיה וגמלאות מסוימות.

הכנסה מירבית מותרת בגיל פרישה

- 57% מהשכר הממוצע במשק ליחיד.
- 76% מהשכר הממוצע במשק למי שיש לו תלוי אחד.
- 7% מן השכר הממוצע במשק בעד כל תלוי נוסף.

בהכנסה מעבודה, ההכנסה המותרת היא פעם אחת ההכנסה הרשומה לעיל, ועוד פעמיים ההכנסה האמורה בעבור הכנסות שאינן מעבודה.

בהכנסה שאינה מעבודה ההכנסה המותרת היא שלוש פעמים ההכנסה הרשומה לעיל.

יש לשים לב שמבחן ההכנסות מותנה במספר התלויים במבוטח שתובע קצבת זקנה. בגיל הפרישה הגדרת בן/בת הזוג לעניין התלות תלויה במבחן הכנסות, ובגיל זכאות - ללא מבחן הכנסות.

מבחן ההכנסות בעבור קצבת זקנה הוא חודשי או שנתי.

זכאות לקצבה יחסית

אם בשנת המס עולות ההכנסות על ההכנסה המותרת, יתכן שהמבוטח זכאי לקצבת זקנה יחסית.

חשוב לבחון קצבה יחסית כיוון שזכאות זו מאפשרת מתן קצבה חלקית וגם הנחה בתשלום דמי ביטוח לאומי ובתשלום דמי ביטוח בריאות.

חובת הגשת תביעה

ככלל, קיימת חובת הגשת תביעה לגמלה.

לעיתים, יש חשיבות רבה להגשת תביעה. לדוגמה: חשוב לקבל אישור הכרה בפגיעה כפגיעה בעבודה: למקרה של נכות כתוצאה מהפגיעה, למצב של החמרה בנכות הזו, לקבלת טיפול רפואי מתאים ולזכויות לשיקום.

דוגמה נוספת: תביעה שנדחתה והחוק תוקן לאחר מכן רטרואקטיבית, ברוב המקרים התיקון ייעשה אוטומטית בלי צורך בפנייה נוספת של המבוטח.

התיישנות בהגשת תביעה

תביעה לגמלה או לתוספת גמלה יש להגיש למוסד לביטוח לאומי תוך 12 חודשים מיום קרות אירוע, או מיום העילה. גמלת כסף שהוגשה באיחור לא תשולם בעד תקופה רטרואקטיבית שעולה על 12 חודשים שקדמו לחודש הגשת התביעה למעט במקרים חריגים. להשלמת פרטים נקבעו בתקנות הוראות משלימות. במקרים מסוימים ניתן לתבוע תביעה רטרואקטיבית תוך פחות מהאמור לעיל, לדוגמה: הבטחת הכנסה וביטוח תאונות אישיות.

תביעה למענק ניתן להגיש עד 18 חודשים באיחור (כגון: מענק לידה).

תביעה לתגמולי מילואים המוגשת באיחור ניתן בשלב זה לתבוע על שירות מילואים שהחל בשנת 1992.

החל מפברואר 2012, בעקבות תיקון בחוק הביטוח הלאומי, משולמת קצבת זקנה רטרואקטיבית בתנאים מסוימים עד תקופה של 48 חודשים (בעיקר בגיל שאינו מחייב מבחן הכנסות).

תביעה מצד שלישי לפי סעיף 328 לחוק הביטוח הלאומי (תביעת שיבוב)

אדם המקבל גמלה מן המוסד לביטוח לאומי, שתובע מצד שלישי פיצוי כלשהו על הנזק שנגרם (לפי פקודת הנזיקין, נוסח חדש, או לפי חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים), חייב להודיע על התביעה למוסד לביטוח לאומי. המוסד רשאי אף הוא לתבוע את הגורם לנזק לשלם פיצוי בתנאים שפורטו בחוק. על פי תיקון לחוק, משלם הפיצוי חייב להודיע על כך למוסד לביטוח לאומי.

(1) הכותבת רואת חשבון, יועצת לענייני הביטוח הלאומי ומרצה בתחום. מנכ"ל אורנה צח בע"מ לפתרונות בתחום הביטוח הלאומי. בין תפקידיה הציבוריים משמשת גם כיו"ר ועדת הקשר של לשכת רואי חשבון עם המוסד לביטוח לאומי ונציגת הלשכה בכנסת בנושא זה.

(2) הנוסח המובא לעיל אינו מחליף את החקיקה, את התקדימים מפסקי הדין או את הנוסח המלא של פרסומי הביטוח הלאומי, אלא בא להסב את תשומת הלב לאמור בהם.

(3) כל המידע המוצג במאמר הוא מידע כללי בלבד ואין בו כדי להוות ייעוץ ו/או חוות דעת או המלצה לנקיטת הליכים או להימנעות מהם. הכותבת אינה נושאת באחריות כלשהי כלפי הקוראים ואלה נדרשים לקבל עצה מקצועית לפני כל פעולה המסתמכת על המידע האמור.

(4) כל הזכויות שמורות © ט.ל.ח.

(5) טלפון: 03-6005451 פקס: 03-6997435, מייל: ornazachcpa@gmail.com.